суду та активну співпрацю для захисту прав громадян і компенсації завданих збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Латишева В., Бабіна В. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2023. Т. 15, № 1. С. 149–157. URL: https://doi.org/10.15421/352317 (дата звернення: 28.11.2023).
2. Федуняк С. Вплив російсько-української війни на діяльність провідних інститутів безпеки в контексті формування нової моделі міжнародних відносин. *Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2022. Т. 11, № 11. С. 131–140. URL: https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11.131-140 (дата звернення: 28.11.2023).
3. Сампір О., Сампір І. Безпековий пріоритет зовнішньої політики України. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи* : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 верес. 2023 р. Київ, 2023. С. 32–36.
4. Смирнов М. І. Спеціальний міжнародний трибунал ad hoc щодо злочину агресії росії проти україни як механізм для розслідування та притягнення до відповідальності країни-агресора за найтяжчий міжнародний злочин міжнародно-правові та юрисдикційні аспекти. *Kyiv Law Journal*. 2023. № 1. С. 403–410. URL: https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.62 (дата звернення: 29.11.2023).

ТРИБУНАЛ ADHOC ЩОДО КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ: ЧИ СКОРИСТАЄТЬСЯ СПАДКОМ УКРАЇНА?

АНІСІМОВА Марина,
к.і.н, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Міжнародні судові інституції є одним з механізмів підтримання світового правопорядку й забезпечення виконання зобов'язань. Вони існують як на постійній основі, так й у форматі ad hoc. Одним з таких судів ad hoc став Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії (далі – МТКЮ), який був створений Радою Безпеки ООН на основі прийнятої нею у травні 1993 року резолюції № 827, ініціатором якої виступила Франція [1].

Причиною цьому стала жорстокість війни, що спалахнула між республіками колись єдиної федеративної європейської держави Югославії – Боснією, Герцеговиною, Сербією та Хорватією. Та війна супроводжувалася

масовими депортаціями та вбивствами цивільних осіб й іншими військовими злочинами та злочинами проти людства, серед яких були й такі найстрашніші, як геноцид, яких людство не знало з часів Другої світової війни.

Робота Гаазького трибуналу по екс–Югославії тривала 25 років. За час судових процесів допитали близько п'яти тисяч людей, було висунуто звинувачень 161 особі, з них 90 військовим злочинцям винесли вироки [2]. Серед них зокрема були колишні лідери боснійських сербів Радован Караджич та генерал Ратко Младич, яких засудили за геноцид у Сребрениці проти восьми тисяч чоловіків та хлопчиків боснійсько-мусульманського походження. Унікальність цього Міжнародного трибуналу ad hoc була в тому, що вперше у світовій історії перед судом постав колишній президент країни — Слободан Мілошевич.

Нам українцям досвід та результати роботи цього міжнародного суду цікаві й корисні насамперед тому, що Україна зараз збирає докази воєнних злочинів росіян, а також наполягає на створенні окремого Спеціального міжнародного трибуналу для притягнення Путіна та вищих посадовців Росії до відповідальності за агресію [3].

Зважаючи на це, дуже важливо вже зараз (задовго до того, як перед судом постануть перші російські злочинці) для України як держави, її представників, а також постраждалих громадян, що будуть учасниками майбутнього судового процесу, не просто уявляти, як усе відбувалося, а отримати чітке розуміння процесуальних особливостей з метою уникнення прикрих процедурних помилок. Бо їх ціною, як свідчить практика роботи міжнародних трибуналів, стає можливість уникнення відповідальності для воєнних злочинців.

Солідарність і підтримка, яку проявляють щодо України більшість країн світу, як у її боротьбі проти агресора, так і стосовно прагнення забезпечити невідворотність покарання за міжнародні злочини[4], додає впевненості, що ідея створення Спеціального трибуналу буде реалізована на практиці. Але допоки це ще не стало фактом нашого життя, варто не марнувати час і вивчити

спадок Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, тим більше, що його оцінки дуже неоднозначні, як з боку в цілому міжнародної спільноти, так і з точки зору безпосередніх учасників подій.

Прихильники Трибуналу наголошували на потребі підходити до оцінки результатів його роботи, виходячи не зі своїх власних політичних переконань, а з позиції самого Трибуналу та завдань, що перед ним стояли. Вони також підкреслювали, велику значимість в досягненні МТКЮ своєї мети, оскільки міжнародна спільнота вперше після Другої світової війни рішуче реагувала на найбрутальніші воєнні злочини.

Проте було й чимало відвертих скептиків, які гостро критикували його діяльність, вважаючи, що порівняно з витратами, які міжнародне співтовариство в особі ООН понесло на утримання суду, результати його роботи є неспіврозмірними. Крім того, вони привертали увагу й до інших недоліків, а саме: 1) запровадження Трибуналом вибіркової правди, яка фактично дорівнювала неправді; 2) зовнішньому впливі на Міжнародний трибунал в Гаазі тощо. А сербський документаліст Саво Штрбац взагалі категорично зауважив, що теоретично цей суд може і дав якийсь результат, але це більш схоже на одиночний експеримент, який виявився невдалим, бо з моменту його створення у світі не поменшало конфліктів, злочинів і людських жертв[5].

Нам видається, що таких полярних оцінок діяльності МТКЮ краще уникати, бо істина зазвичай знаходиться десь посередині. Й повертаючись до нагальних проблем, що постали сьогодні перед Україною, як жертвою агресії та інших воєнних злочинів РФ, пропонуємо обміркувати, який спадок Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії залишив регіону і світу, а також проаналізувати, як цією спадщиною може і повинна скористатися Україна. Насправді вже зараз дуже важливо зрозуміти, які уроки має засвоїти для себе наша держава, щоб кожний з тих мільйонів її громадян, чиї долі знівечила війна, зміг побачити реальне втілення в життя принципу

невідворотності покарання військових злочинців й відчути задоволення від торжества справедливості.

Однак варто пам'ятати, що існування трибуналів, як певної форми справедливості, не гарантує швидкого результату. Зазвичай судовий процес триває довгі роки, і весь цей час жертвам доведеться давати свідчення, що емоційно дуже непросто, навіть виснажливо, бо їм прийдеться повертатися в минуле, щоб пригадати страшні сторінки свого життя. Але й отримання злочинцем (кривдником) покарання, все одно не змінить ситуацію для потерпілого – не поверне йому втраченого – загиблої рідної людини, зруйнованої домівки, втраченого здоров'я. І це – жорстока реальність.

Крім того слід усвідомлювати, що Трибунал — це також дуже сухий формалізований процес. Люди уявляють свій прихід і свідчення в суді, як детальну емоційну розповідь власної трагічної історії, як момент звільнення від страждань. Але насправді ці сподівання – марні, бо Трибунал задуманий не для жертв, а для злочинців. Від жертви там вимагається лише надання дуже обмеженої сухої інформації. І це часто дратує людей, бо процедура триває довго, емоційно виснажує і не справджує їхні очікування.

Зважаючи на це, дуже важливо, щоб Україна, витрачаючи так багато зусиль на збирання доказів і потім на прагнення досягти покарання для воєнних злочинців, не забула про необхідність психологічної підготовки свідків–жертв війни до того, що їх може очікувати під час слухань і після них. Треба пояснювати людям, що такі сухі процедурні формальності судочинства – то звичайна юридична рутина, яка і дозволяє встановити істину, щоб притягти злочинців до відповідальності. Для убезпечення потерпілих від важких для психіки розчарувань щодо неспіврозмірності покарань злочинців ступеню пережитого ними горя й страждань варто переконувати їх, що якою б комфортною за умовами утримання не була тюрма, де будуть відбувати покарання злочинці, вона не перестає від того бути тюрмою. Там людина позбавлена звичайних для буденного життя важливих його складових – вільно ходити, де завгодно, гратися з онуками тощо. Там також встановлені додаткові

жорсткі обмеження, які відчутно псують якість життя мешканців, обтяжуючи його суворими вимогами – потребою проходити перевірку перед тим, як прийняти душ, отриманням дозволу, щоб вийти на прогулянку у тюремний двір тощо. І це триватиме день у день роками ув'язнення.

Підбиваючи підсумки, зауважимо, що історія діяльності Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, заслуговує на уважне ставлення до неї не лише як до однієї з цікавих сторінок світової історії, а й на її детальне вивчення, як сучасної моделі підготовки і проведення одного зі складних і повчальних процесів відправлення міжнародного правосуддя. Україні, як державі, що стала жертвою сучасної повномасштабної тривалої гібридної війни, яка супроводжується різними міжнародними злочинами з численними жертвами, варто скрупульозно вивчити спадок МТКЮ. Це важливо зробити і в контексті якісної підготовки процесуальної документації (правильного збирання і фіксації відомостей про скоєні на її території злочини, формування переконливої доказової бази) для убезпечення від можливості уникнення відповідальності деякими злочинцями на підставі браку доказів їх провини. Не менш важливо це і в аспекті турботи про психологічне здоров'я нації та підтримання належного рівня правосвідомості у травмованих війною громадян Україна, а також формування адекватного ставлення до специфіки міжнародного правосуддя й в цілому і міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Резолюція 827 (1993)Ради Безпеки ООН від 25 травня 1993р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/168072___168072

2. Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B1%D1%83%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE_%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%97_%D0%AE%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%97 (дата звернення: 26.11.2023).

3. Провідні юристи світу закликали створити міжнародний трибунал, щоб судити керівництво Росії URL: https://interfax.com.ua/news/general/931524.html (дата звернення: 26.11.2023).

4. Покарання за агресію РФ: в ОП кажуть, що вже 38 країн працюють над механізмом трибуналу URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-trybunal-smyrnov/32445155.html (дата звернення: 26.11.2023).

5. Гаазький трибунал: успіх чи поразка для Балкан? URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-42357998 (дата звернення: 26.11.2023).

УЧАСТЬ ШВЕЙЦАРІЇ У ЗБОРІ ДОКАЗІВ ФАКТІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

ДЕНИСЮК Світлана,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Російсько-українська війна, яка почалась у 2014 році, триває в Україні й досі. Як зазначає Київська школа економіки (KSE Institute), сума прямих збитків, станом на серпень 2023 р., завданих інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення Російською Федерацією (РФ), становило $150,5 млрд, з яких $55,9 млрд є втратами житлового фонду [1].

За офіційними даними обласних військових адміністрацій, станом на червень 2023 р., загальна кількість зруйнованих або пошкоджених внаслідок бойових дій об'єктів житлового фонду становить близько 167,2 тис. будівель. В результаті підриву Каховської ГЕС під ризик затоплення потрапили ще майже 37 тис. житлових будинків, більшість з яких знаходяться у Херсонській області. Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд таких міст як Бахмут, Волноваха, Ізюм, Лисичанськ, Маріуполь, Мар'їнка, Харків, Чернігів, Попасна, Рубіжне, Сєвєродонецьк та ін. До прикладу, у Сєвєродонецьку пошкоджено 90% житлового фонду, а Бахмут і Мар'їнка майже не мають непошкоджених будівель. На другому місці за сумою збитків сфера інфраструктури — $36.6 млрд. Втрати активів бізнесу оцінюються на рівні $11,4 млрд. Від початку війни пошкоджено або зруйновано приблизно 426 великих й середніх приватних підприємств та держкомпаній. Проте тут ще не врахована інформація про об'єкти, розміщені на тимчасово окупованих територіях. Однією з найбільш постраждалих сфер також залишається освіта:

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Кафедра міжнародного права та права Європейського Союзу

Права людини в сучасних умовах: гуманістичний та безпековий вимір

Матеріали круглого столу
з нагоди
Міжнародного дня прав людини

29 листопада 2023 р.

ІРПІНЬ-2024

УДК 341.1/8

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Чернецька О. В. – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри міжнародногоправа та права Європейського Союзу Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету;

Лісова К. С. – к.і.н., доцент кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету.

Анісімова М. Ф. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету;

Права людини в сучасних умовах: гуманістичний та безпековий вимір: матеріали круглого столу (29 листопада 2023 р.). м. Ірпінь: Державний податковий університет, 2024. 124 с.

У збірнику матеріалів стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих та презентованих під час проведення круглого столу кафедрою міжнародного права та права Європейського Союзу Навчально-наукового інституту Державного податкового університету 29 листопада 2023 р.

Рекомендовано до друкуВченою радою
Навчально-наукового інституту права,
протокол №9 від 8 січня 2024 р.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

Чернецька О. В. Забезпечення прав людини: міжнародні стандарти та національний вимір……5

Фокін Я. Ф. Роль міжнародних організацій у забезпеченні безпеки в контексті російсько-українського конфлікту: оцінка ефективності та перспективи розвитку……8

Анісімова М. Ф. Трибунал ADHOC щодо колишньої Югославії: чи скористається спадком Україна?.....11

Денисюк С. Г. Участь Швейцарії у зборі доказів фактів воєнних злочинів в Україні……16

Лісова К. С. Порушення прав дітей в умовах війни: міжнародно-правовий аспект……20

Бак В. І. Міжнародно- правові механізми захисту екологічних прав в реаліях війни……..26

Кононенко В. П, Мухін І. М. Міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування як механізм захисту платників податків……..34

Олійник І. Співвідношення національних та міжнародних стандартів в сфері прав людини……..38

Федан Л. Трансформація системи міжнародної безпеки: потрібна чи ні?.....45

Скрипець В. Необхідність реформування міжнародної системи безпеки: перспективи та виклики……...50

Тарасенко А. Питання та перешкоди ратифікації Римського статуту в сучасних умовах……53

Іскович В. Ефективність міжнародно-правових механізмів захисту прав людини в умовах збройного конфлікту рф проти України……..59

Бобир І. Універсальність та контекстуальність міжнародно-правових стандартів прав людини: пошук балансу в глобалізованому світі……..62

Чорноіван Я. Виклики захисту прав людини в умовах воєнного стану…...65

Демчук М. Рада Європи як суб'єкт забезпечення захисту прав людини……68

Динюк А. Правові принципи та гарантії захисту прав людини в Конституції України та Європейській конвенції про захист прав людини: порівняльний аналіз……..71

Шаповалова А. , Самгородська С. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини під час збройних конфліктів……75

Мєдвєдєва М. Співвідношення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права……79

Черненко В. Взаємодія між міжнародним захистом прав людини та міжнародним гуманітарним правом в умовах воєнного стану……84

Кириченко К. Взаємодія міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту в Україні……87

Смородінова М. , Теслицький А. Міжнародне гуманітарне право та біженці: аналіз захисту біженців та внутрішнього переміщених осіб в умовах збройного конфлікту……92

Лущик М. Спеціальний трибунал за злочин агресії рф проти України: доцільність створення та значення……..95

Константинова О. Діяльність ООН у сфері захисту прав людини……99

Юрченко Ю. Роль ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій у забезпеченні захисту прав людини……102

Бондаренко А., Мізецька Д. Європейський суд з прав людини як цілісний механізм Ради Європи у сфері дотримання прав людини……106

Куріло Т. Інститут Уповноваженого по правам дитини: проблеми та шляхи удосконалення……..111

Зайчук Л. Безпека в кіберпросторі як важлива складова захисту прав людини в інформаційному суспільстві……115

Мазур Т. Права людини за умови проведення виборів під час воєнного стану……..118